

- го вивч. дисц. / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2000. — 356 с.
3. Корнасюк Ю.В. Рекомендації зі складання і економічного обґрунтування технологічних карт в рослинництві / Ю.В. Карнасюк. — Кіровоград, 2013 — 52с.
 4. Економічний довідник аграрника / В.І. Дробот, Г.І. Зуб, М.П. Кононенко та ін; за ред. Ю.Я. Лужана, П.Т. Саблука. — К., 2003. — 799 с.
 5. Соя. Технологічні умови: ДСТУ 4964:2008. — [від 26 березня 2008 р. № 101] К.: Держспоживстандарт України, 2010. — 12 с. — (Національний стандарт України).
 6. Офіційний сайт компанії «Нібулон» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nibulon.com.
 7. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві (теорія, методологія, практика). — Т. 1: Теорія ціноутворення та технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур / За ред. П.Т. Саблука, Ю.Ф. Мельника, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 697 с.

УДК 633.791-043.86

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ХМЕЛЯРСТВА

Н.В. Курбацька
аспірант

Інститут агроекології і природокористування НААН

Досліджено основні проблеми сучасного стану хмелярства в Україні. Запропоновано еколого-економічні заходи ефективного функціонування й подальшого розвитку цієї галузі.

Ключові слова: *хміль, ринок, еколого-економічні проблеми, розвиток, економічний потенціал, реалізація, заходи.*

Сучасний український ринок хмелю перебуває під значним зовнішнім впливом світового виробництва продукції. Тому в жорсткій конкурентній боротьбі зберегти показники економічної діяльності на рівні рентабельності та досягти сталого розвитку можуть лише ті підприємства, які докладають усіх зусиль до підвищення ефективності ведення господарської діяльності. Для добробуту будь-якої країни важливо розвивати саме власну сферу виробництва. Нині пивоварна промисловість закуповує основну кількість хмелепродуктів за кордоном, а свого часу вітчизняні виробники хмелю повністю забезпечували власний ринок сировиною й постачали значну його кількість до Росії, Німеччини, Польщі та інших країн [4].

Для підвищення економічної безпеки будь-якої країни важливо розвивати саме власну сферу виробництва. Не є винятком і галузь хмелярства. Варто зазначити, що сировину хмелю використовують у фармацевтичній, харчовій, косметичній галузях, а також у дієтичному харчуванні та інших сферах господарювання. Галузь хмелярства та виявлення теоретико-методичних питань функціонування вітчизняної галузі хмелярства висвітлено в наукових працях багатьох учених, зокрема В.І. Гересимчука, А.О. Годованого, І.С. Єжова,

В.В. Зіновчука, М.Г. Ковтуна, М.Ю. Куровського, І.П. Ляшенка, М.І. Федорця та інші.

Метою цієї статті є аналіз та визначення еколого-економічних проблем вітчизняної галузі хмелярства та обґрунтування перспектив її розвитку.

Економічна криза, яка тривала майже 20 років, призвела до спаду виробництва, зниження рівня конкурентоспроможності українського хмелю та витіснення вітчизняних виробників із внутрішнього ринку й традиційного ринку на території колишнього Союзу, який успішно освоїли фірми-конкуренти США, Німеччини, Чехії та Китаю. Україна, не застосувавши агресивної стратегії просування власної продукції на ринку, зазнала значного спаду в хмелярстві і опинилася в другому десятку хмелярських країн світу.

Місце України за обсягами площ насаджень у переліку країн з розвинутою галуззю хмелярства впродовж 2010–2016 рр. не змінилося. Тенденції поступового приросту валового збору шишок змінилися затуханням темпів розвитку галузі. Внаслідок цього, Україна втратила свої позиції в загальному переліку країн за валовим збором хмелю та за збором альфакислот. За врожайністю хмільників Україна посідає одне з останніх місць у світі. Причиною цього є неефективне ведення виробництва в ба-

гатьох господарствах (з площами насаджень до 5 га), зменшення обсягів фінансової підтримки хмелегосподарств з боку держави, відсутність інвесторів та інші чинники [6].

Для розвитку хмелярства в Україні необхідне тісне поєднання організаційно-економічних чинників з технологічними. Оптимальним є поступове зниження імпорту продуктів переробки хмелю з одночасним розвитком вітчизняної сировинної бази на основі впровадження інноваційних технологій виробництва хмелю та його переробки на хмельові препарати, які забезпечать їх ефективність галузі за рахунок зростання врожайності хмільників та підвищення якості хмелепродуктів.

На сучасному етапі розвитку хмелярства існує ряд проблем, які потребують вирішення в найближчий час [1].

По-перше, через недостатній рівень забезпеченості спеціалізованою технікою в господарствах порушується виконання робіт, не дотримуються вимоги рекомендованих технологій вирощування хмелю. Це призводить до втрат врожаю та його якості під час вирощування іноді в межах 5–20%, через що значно підвищуються собівартість продукції. Додаткові втрати спричиняються також неякісними засобами захисту або недотриманням системності при їх застосуванні. При цьому однією з установлених проблем у хмелярстві є забезпечення господарств безвірусним посадковим матеріалом.

Забезпечення хмелепідприємств технічними засобами потребує певного часу і є доцільним у господарствах, де площі під хмелем займають 20 га. Через обмеження матеріально-технічної та ресурсної бази важливо розвивати кооперацію в хмелярстві. Кооперативні об'єднання доцільні для постачання засобів захисту та добрив, використання техніки, зберігання й реалізації продукції. Кооперація хмелевиробників є основою для подальшого розвитку інфраструктури ринку; вона може відіграти виняткову роль у зміцненні економічного потенціалу, конкурентоспроможності та соціального статусу сільськогосподарських виробників, поліпшенні умов господарювання і створенні стимулів для збільшення товарної продукції [3].

По-друге, великі пивоварні компанії зорієнтовані на використання значних обсягів продуктів переробки хмелю (екстракти, гранули тип 45 тощо), які виробляють із шишок сортів гіркого та надгіркого типу, а незначна кількість пивоварень малої потужності орієнтується на сировину (гранули типи 90, 45), яка виробляється переважно з ароматичних сортів; це потребує удосконалення і балансування сортового складу [5].

По-третє, виходячи з нинішніх потреб пивоварів, слід розширювати переробну базу галузі, зокрема терміново створювати потужності перероблення сировини на екстракти, гранули тип 45. До того ж, необхідно придбати холодильне устаткування з регульованим газовим середовищем для зберігання хмелю та побудувати складські приміщення для тривалого зберігання продуктів переробки.

По-четверте, захистити вітчизняних хмелевиробників через систему державної політики в сільськогосподарській галузі. Левова частка внутрішнього ринку збуту хмелю стала майже недоступною для українських виробників унаслідок здійснення узгоджених антиконкурентних дій власників великих пивоварних підприємств України. Вони займають монополічне становище на ринку і використовують в основному імпортовану сировину, внаслідок чого вітчизняні хмелевиробники усунуті з внутрішнього ринку реалізації хмелю. Причиною цього є зацікавленість пивоварних компаній, які діють на території України, в постачанні за контрактами хмелепродуктів саме іноземного виробництва, які виробляються із сортів з невисокими пивоварними оцінками [5].

Для забезпечення ефективного функціонування та подальшого розвитку вітчизняної галузі хмелярства потрібно: збільшити обсяги виробництва та реалізації хмелепродукції; відновити інфраструктуру з перероблення та збуту; відновити фінансування галузі з бюджетних асигнувань (дотацій) на підтримку розвитку хмелярства; оптимізувати митні тарифи на ввезення хмелепродуктів для захисту вітчизняних виробників; фінансувати дослідні та дослідно-конструкторські роботи, спрямовані на розвиток хмелярства.

Матеріальна база хмелепідприємств потребує невідкладної модернізації, що дасть можливість значно поліпшити роботу системи механізації й сформувати комплекси механізованого вирощування, збирання й перероблення хмелю, вдосконалити матеріально-технічну та ресурсну бази господарств до такого рівня, щоб забезпечити виконання всіх технологічних операцій в оптимальні строки та з високою якістю. Для підвищення економічної ефективності ведення хмелярства необхідно зберегти якість виробленої продукції. Хміль потребує спеціальних умов зберігання (щоб уникнути швидкого окиснення альфа-кислот) та якісного перероблення. Нині ринок потребує широкого асортименту продуктів глибокої переробки хмелю, особливо екстрактів і гранул, що дасть можливість зберегти якість хмелю впродовж значного терміну (5–7 років) та реалізувати продукцію за вигідними цінами [2]. Хмеляр-

ство є однією з найбільш трудомістких галузей рослинництва. Економічна та соціальна ефективність заходів залежатиме значною мірою від кон'юнктури ринку, дієвості інструментів державної аграрної політики, контролю за виконанням.

У зв'язку з упровадженням запропонованих заходів щодо подолання еколого-економічної проблеми в галузі в 2020 р. очікується поступове зростання валового виробництва хмелю та збору альфа-кислот, забезпечення вітчизняних пивоварної, фармацевтичної та хлібопекарської промисловості сировиною та продуктами переробки хмелю власного виробництва. Це можна вирішити за рахунок використання наявних незайнятих хмелешпалер, нових продуктивних ароматичних і високо-

смольних сортів, інноваційної технології вирощування хмелю.

Передбачено також зростання врожайності насаджень хмелю та обсягів виробництва продукції хмелярства (табл. 1). У структурі хмеленасаджень ароматичної групи планується залишити тільки конкурентоспроможності сорти української селекції, якісні показники яких не поступаються закордонним комерційним сортам. Частку ароматичних сортів хмелю, залежно від регіону, планується підтримувати в межах 60–70%. Високосмольних сортів хмелю (із вмістом α -кислот 10–15%) планується залишити у виробництві до 30–40% залежно від ґрунтово-кліматичних умов вирощування. Українські зареєстровані сорти хмелю за своїми господарськими показниками і пивоварними

Таблиця 1

Прогнозовані показники вітчизняного виробництва продукції хмелярства до 2020 р.

Показники	Роки			
	2017	2018	2019	2020
Валовий збір хмелю, т	695,2	750,0	810,3	872,3
Хмелесировина ароматичного типу, т	604,8	660,0	721,2	785,1
Хмелесировина гіркого типу, т	90,4	90,0	89,1	87,2
Вміст α -кислот в ароматичних сортах, %	5,1	5,4	5,7	6,0
Вміст α -кислот у гірких сортах, %	8,8	9,1	9,3	9,6
У середньому по Україні, %	5,6	5,8	6,1	6,4
Збір α -кислот ароматичного типу, т	30,8	35,6	41,1	47,1
Збір α -кислот гіркого типу, т	8,0	8,2	8,3	8,4
Загальний збір α -кислот, т	38,8	43,8	49,4	55,5

Джерело: сформовано автором за даними Інституту сільського господарства Полісся НААН.

Таблиця 2

Прогнозовані показники економічної ефективності вітчизняної галузі хмелярства до 2020 р.

Показники	Роки			
	2017	2018	2019	2020
Площа продуктивних насаджень, га	397,3	403,2	409,3	415,4
Валовий збір, т	695,2	750,0	810,3	872,3
Урожайність, ц/га	17,5	18,6	19,8	21,0
Виробнича собівартість, тис грн./т	123,1	128,4	133,9	140,1
Повна собівартість, тис грн./т.	129,3	134,9	140,6	147,1
Ціна реалізація, тис грн./т	205,7	226,3	248,9	273,8
Прибуток, тис грн./т	76,4	91,4	108,3	126,7
Рівень рентабельності, %	59,1	67,8	77,0	86,1

Джерело: сформовано автором за даними Інституту сільського господарства Полісся НААН.

оцінками не поступаються кращим сортам-аналогам закордонної селекції і можуть, при дотриманні всіх вимог щодо вирощування і перероблення сировини, забезпечити сумарну потребу пивоварних підприємств.

В особливих рецептурах виготовлення пива вищих гатунків планується дозволити використовувати сировину та продукти переробки кращих сортів закордонної селекції, вирощених в Україні. Для цього слід забезпечити проходження реєстрації цих сортів в Україні за рахунок фірм-оригінаторів чи споживачів специфічної сировини.

Реалізація запланованих заходів на основі впровадження інновацій, інтенсивних технологій виробництва хмелю приведе до сортозаміни й сортооновлення вітчизняних хмільників, завдяки чому в 2020 р., значно не розширюючи площ насаджень, суттєво збільшиться урожайність (до 15–25 ц/га) та валові збори шишок (до 870 т), поліпшиться якість сировини до найвищого рівня, що в цілому забезпечить підвищення рентабельності й конкурентоспроможності вітчизняної хмелепродукції (табл. 2).

Проте економічна та соціальна ефективність залежатиме від кон'юнктури ринку, дієвості інструментів державної аграрної політики (застосування митних тарифів, держпідтримки тощо). Головними ризиками можу бути — значне відхилення природно-кліматичних умов від норми, варіація попиту на хміль і, відповідно, обсягів реалізації, зміни в законодавстві, залежність від світових цін на енергоносії та інші ризики макроекономічного характеру.

ВИСНОВКИ

Кризові явища в хмелярській галузі стали наслідком самоусунення держави від регулю-

вання економічних процесів, які відбуваються в умовах поглиблення інтеграційних зв'язків з країнами Європейського Союзу. Виходячи з цього, слід розробити державні та регіональні програми розвитку галузі, заходи виконання яких були б підкріплені державним фінансуванням у межах коштів, що надходять до державного бюджету від збору на розвиток виноградарства, садівництва, хмелярства. Одним з найважливіших чинників стабілізації й подальшого розвитку хмелярства на майбутнє є широке впровадження в технологічні операції вирощування, збирання та первинного оброблення хмелю вже створених технічних виробів та знарядь, удосконалення їх у процесі експлуатації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Довідник з хмелярства / А.С. Шабранський, В.М. Шуляр, М.Г. Ковтун. — Житомир: Полісся, 2000. — 224 с.
2. Інноваційний шлях розвитку хмелярства / За ред. Ю.І. Савченка. — Житомир: Рута, 2011. — 237 с.
3. Проценко А.В. Формування системи інтеграції науки і виробництва в хмелярстві [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Проценко Альона Василівна; Житомир. нац. агрокол. ун-т. — Житомир, 2015. — 20 с.
4. Ратошняк Т.М. Розвиток хмелярства в Україні // Економіка АПК. — 2009. — № 5. — С. 23–34.
5. Савченко Ю.І. Оцінка економічності розвитку хмелярства, / Ю.І. Савченко, Т.Ю. Приймачук, Т.Ю. Сітнікова // Вісник аграрної науки. — 2011. — № 1. — С. 56–59.
6. Шатило О.М. Тенденції розвитку світового ринку хмелю / О.М. Шатило // Економіка АПК. — 2008. — № 11. — С. 134–137.

Новини Новини

Новини • Новини • Новини

ЕНЕРГЕТИЧНА СТРАТЕГІЯ МАЄ БУТИ НАПРАВЛЕНА НА РОЗВИТОК ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Про енергетичну незалежність Україні лишається тільки мріяти, якщо відновлювана енергетика не буде розвиватися в країні активніше. Про це повідомляють представники експертної громадськості, бізнесу та народні депутати за результатами аналізу проекту нової Енергетичної стратегії 2035, запропонованої до розгляду Міністерством енергетики. У той же час, проект Нової Енергостратегії спирається, головним чином, на вугілля та атомну енергетику. Планована частка відновлюваної енергетики становить лише 21% до 2035 року.